

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ У ВЗАЄМОДІЇ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

USE OF INTERACTIVE EXERCISES IN INTERACTION WITH PRE-SCHOOLERS

У статті висвітлено тлумачення понять «взаємодія» та «педагогічна взаємодія». З'ясовано, що у структурі педагогічної взаємодії виокремлюють дві складові частини: спілкування та діяльність. Акцентовано увагу на тому, що під час взаємодії педагог може здійснювати прямий і непрямий вплив, наголошено на ефективності непрямого впливу на дітей дошкільного віку, яку може забезпечити інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання охарактеризовано як особливу форму організації діяльності. На основі аналізу наукової літератури зазначено, що за інтерактивного навчання використовуються інтерактивні прийоми, інтерактивні методи й інтерактивні технології. З'ясовано, що існує декілька класифікацій інтерактивних технологій, методів і прийомів. У статті наведено дві класифікації: за структурними компонентами інтерактивного уроку (створення позитивної атмосфери навчання й організація комунікації; мотивація навчальної діяльності й актуалізація опорних знань, уявлень; засвоєння нових знань, формування вмій, навичок, емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлень; узагальнення, систематизація знань; організація рефлексії пізнавальної діяльності); за критерієм цільової орієнтації гри (дидактичні, виховні, розвивальні, соціальні). Наведено приклади дидактичних, виховних, розвивальних і соціальних інтерактивних технологій, адаптованих до використання у закладах дошкільної освіти. З огляду на вікові можливості та психологічні особливості дітей дошкільного віку у статті окреслено окремі аспекти вибору інтерактивних вправ для взаємодії з дітьми дошкільного віку. Наголошено на дотриманні послідовності застосування інтерактивних вправ і поєднанні об'єднання дітей у пари, трійки, четвірки, групи. Акцентовано увагу на обов'язковому дотриманні умов інтерактивного навчання: кожна дитина має бути активною; дотримання демократичного стилю у взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія, інтерактивне навчання, інтерактивні вправи, діти дошкільного віку.

The article explains the terms "interaction" and "pedagogical interaction". It is found out that in the structure of pedagogical interaction there are two components: communication and activity. The attention is drawn to the fact that, during the interaction, the pedagogue can exert direct and indirect influence, emphasizing the effectiveness of indirect influence on pre-school children, which can provide interactive learning.

Interactive learning is characterized as a special form of activity organization. Based on the analysis of the scientific literature, it is stated that interactive techniques, interactive methods and interactive technologies are used for interactive learning. It is revealed that there are several classifications of interactive technologies, methods and techniques. Two classifications are presented in the article: by the structural components of the interactive lesson (creation of positive learning atmosphere and organization of communication; motivation of learning activities and actualization of basic knowledge, ideas; mastering of new knowledge, formation of skills, emotional values and attitudes, generalization, systematization of knowledge; organization of reflection of cognitive activity); by the criterion of the target orientation of the game (didactic, educational, developmental, social). Examples of the names of didactic, educational, developmental and social interactive technologies adapted for the use in pre-school education are given.

Considering the age possibilities and psychological characteristics of pre-school children, the article outlines certain aspects of choosing interactive exercises for interaction with pre-school children. It is emphasized on the sequence of application of interactive exercises and the phasing of uniting children into pairs, threes, fours, groups. The attention is paid to the compulsory adherence to the conditions of interactive learning: every child should be active in the production of ideas, thoughts, discussion, decision making, any joint activity; pedagogue's democracy in interaction with pre-school children.

Key words: interaction, pedagogical interaction, interactive learning, interactive exercises, pre-school children.

УДК 373.2.004.031.42(045)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.36>

Миськова Н.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Запровадження освітніх реформ, перегляд змісту та форм організації навчання у всіх ланках системи освіти України зумовлюють необхідність удосконалення способів взаємодії педагогів із дітьми дошкільного віку. Обов'язкове врахування принципів особистісно орієнтованого, діяльнісного та інтеграційного підходів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти не є новизною, а, в переважній

більшості закладів, усталеною нормою. Проте створення педагогами умов для формування у дошкільників навичок кооперативної взаємодії, на чому ґрунтується діяльність учнів початкової школи, не є поширеним явищем. Зважаючи на зміст Концепції Нової української школи, проєкту Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку і необхідності забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками системи

освіти України, потреба у перегляді методів організації взаємодії між педагогом і вихованцями та між однолітками у групі набуває гострої необхідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема взаємодії учасників освітнього процесу відображена у науковому доробку багатьох дослідників. Її вивчали Ш. Амонашвілі, Г. Беленька, І. Бех, О. Безсонова, Н. Гавриш, Л. Зданевич, С. Іванчук, В. Кремень, Т. Пушкарьова та ін. Особливості формування особистісних утворень у дітей у процесі взаємодії досліджували Л. Божович і Г. Щукіна, вплив характеру взаємодії між педагогом і здобувачем на розвиток успішної особистості розкрито у працях Ш. Амонашвілі, ідея партнерських взаємин між учасниками освітнього процесу висвітлена у дослідженнях С. Вітвицької, М. Євтуха, О. Рудницької.

Дослідженню видів інтерактивних технологій та алгоритму їх використання в освітньому процесі закладів загальної середньої та вищої школи присвячено праці О. Пометун, Л. Піроженко та ін. Сутність інтерактивних методів висвітлено М. Пашенко, А. Хуторським та ін. Спробу адаптувати класифікацію інтерактивних технологій до використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти зроблено Н. Гончар.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на палітру досліджень структури, значення, впливу інтерактивних технологій на розвиток особистості у різні вікові періоди, проблема використання інтерактивних вправ у взаємодії з дітьми дошкільного віку потребує вивчення як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Мета статті полягає у висвітленні окремих аспектів використання інтерактивних вправ у взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. В Енциклопедії сучасної України термін «взаємодія» має таке трактування: «вплив однієї реалії (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства) на іншу реалію, що змінює їхню динамічну поведінку» [6]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» знаходимо пояснення: «зв'язок між предметами у дії, погоджена дія між ким-, чим-небудь» [3].

Оскільки ми досліджуємо питання взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку, з'ясуємо сутність поняття «педагогічна взаємодія». Так, Ю. Бабанський педагогічну взаємодію визначає як «взаємну активність, співпрацю педагогів і вихованців у процесі їх спілкування у школі» [1]. Досліджуючи структуру педагогічної взаємодії, Д. Белухін виокремив такі її складники: спілкування як складний, багатоплановий процес встановлення та розвитку контактів між людьми; спільну діяльність як організовану систему активності взаємодіючих індивідів [2].

Як стверджують Р. Павелків та О. Цигипало, під час взаємодії з дошкільниками вихователь може використовувати прямий педагогічний вплив (пояснення, вказівки, зауваження та ін., безпосередньо звернені до вихованців щодо їхньої поведінки, взаємин); непрямий педагогічний вплив (таку організацію спільної діяльності, за якої діти мають право вибору й оптимальні умови для спілкування, діяльності тощо) [7]. Вважаємо за доцільне підкреслити, що використання непрямого педагогічного впливу має домінувати у стилі професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку, і використання технології інтерактивного навчання сприятиме цьому.

Інтерактивне навчання, на думку О. Пометун, – це «специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [8, с. 9].

У процесі інтерактивного навчання ефективно використовуються інтерактивні прийоми (невеличкі процедури організації інтерактивної взаємодії), методи (способи діяльності педагога та студентів з організації ефективного інтерактивного процесу навчання) та складні технології (поєднують у собі кілька методів і різні форми навчання), які О. Пометун об'єднує у групи відповідно до структурних компонентів інтерактивного уроку (навчального заняття), а саме: прийоми і методи створення позитивної атмосфери навчання й організації комунікації; прийоми та методи мотивації навчальної діяльності й актуалізації опорних знань, уявлень; прийоми і методи засвоєння нових знань, формування вмінь, навичок, емоційно-ціннісних орієнтацій і ставлень; прийоми та методи узагальнення, систематизації знань, організації рефлексії пізнавальної діяльності [8, с. 31, 41, 48, 74].

Дослідниця Н. Гончар класифікацію інтерактивних технологій, які, на її думку, можна використовувати у взаємодії з дошкільниками зважаючи на провідний вид їхньої діяльності, здійснила за критерієм цільової орієнтації гри: дидактичні (ті, що сприяють організації пізнавальної діяльності: «Корови, собаки, кішки», «Що було б, якби...», «Історія з мішка», «Турбота про тварин», «Придумай запитання», «Хмарочос» та ін.); виховні (покликані формувати моральні й естетичні позиції дітей: «Знайомство», «Павутина», «Що я люблю робити?», «Подорож», «Доброго ранку!», «Передбачення»); розвиваючі (спрямовані на розвиток творчих здібностей, мотивацію навчальної діяльності: «Несподівані малюнки», «Очевидний надпис», «Історія з продовженням», «Казка навпаки», «Карти Проппа» та ін.); соціалізуючі (сприяють навчанню спілкування: «Знайомство», «Комплімент», «Дитина дня», «Дружна родина», «Моя сім'я», «Я допомагаю іншим», «За і проти», рольові гри) [4].

Оскільки характерною рисою інтерактивного навчання є суб'єкт-суб'єктні взаємини здобувачів освіти, а педагог виступає у ролі організатора та порадирика, а не керівника діяльності дітей, вважаємо, що у взаємодії з дітьми дошкільного віку доцільно використовувати інтерактивні вправи. Проведення кожної інтерактивної вправи базується на організації спілкування чи діяльності дітей у парах, трійках, четвірках і невеличких групах чисельністю до 6–7 осіб. При виборі вправи вихователь має обов'язково заважати на такі моменти: з якою метою планує використовувати; якого результату очікує; успішний досвід спільної діяльності дітей у парах, двійках, трійках і досвід педагога щодо організації дітей для участі в інтерактивних вправах.

Особливу увагу, на нашу думку, варто звернути на те, скільки дітей планується об'єднувати для спільної діяльності. Практика свідчить, що переважна кількість вихователів вважає, ніби першими спробами інтерактивного навчання має бути об'єднання дітей у дві підгрупи. Вважаємо це великою помилкою, адже чим більше людей, тим більше думок і поглядів, і тим важче по-справжньому дійти спільного рішення, враховуючи ідеї усіх учасників групи.

Варто зважати ще на одну обов'язкову умову інтерактивного навчання: кожна дитина має бути активною у продукуванні ідей, думок, обговоренні, прийнятті рішення, будь-якій спільній діяльності. А об'єднання дошкільників одразу у великі групи унеможливить дотримання цієї умови і, по суті, зведе нанівець задум педагога.

У взаємодії з вихованцями педагогам варто дотримуватися дитиноцентричного підходу, за якого найвищою цінністю є дитина, її думки, почуття, здібності та досягнення. Коли діти у парах виконують те чи інше завдання, надзвичайно важливо, щоб вони дійшли спільного рішення, жодна дитина не залишилася ображеною через те, що не змогла висловити власну думку тощо. Варто звертати увагу на те, чи це дійсно було спільно прийняте рішення чи одна дитина просто нав'язала свою думку іншій.

Важливу роль відіграють прийоми об'єднання дітей у пари: вони не повинні відбирати багато часу, інструкція для об'єднання має бути чіткою, об'єднуватися діти мають не за авторитарною вказівкою вихователя (Таня буде разом з Олею, Андрійко з Оленкою і т. п.). Варіантів для утворення пар є декілька: діти, які сидять за одним столом; поруч на стільчиках (подушечках); за аналогією до гри «Знайди пару» тощо. Є ще один демократичний варіант об'єднання «хто з ким хоче», проте він є, мабуть, найнебезпечнішим, оскільки може створити додаткові причини для непорозуміння між дітьми, розчарувань, суперечок. Використання цього прийому може спричинити ситуацію,

коли кілька дітей захочуть бути у парі з однією і тією самою дитиною або ж, навпаки, буде дитина, з якою ніхто не захотів об'єднатися. Тому у виборі способу утворення пар педагогу варто врахувати усі ризики й особливості міжособистісних взаємин вихованців групи.

Лише після того, коли вихователем буде помічено успішну взаємодію двох дітей під час виконання інтерактивної вправи «Робота в парах», можна об'єднувати дітей у трійки, а далі – у четвірки і т. д.

Безпосередньо організовуючи взаємодію дітей дошкільного віку, педагогу слід пам'ятати, що успіх залежить від кількох простих речей. Це насамперед усвідомлення педагогом доцільності кожної дії, виконання якої пропонується дітям, чіткості інструктажу, врівноваженості та спокою вихователя, демократичного стилю спілкування з дітьми.

У методичних матеріалах до парціальної програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» [5] висвітлено чіткі методичні поради щодо використання інтерактивних вправ у взаємодії з дошкільниками. Найбільш поширеною та простою для застосування є інтерактивна вправа «Каруселька». Одним із основних завдань цієї вправи є відпрацювання певного вміння шляхом багаторазового повторення; збагачення словника дітей і їхнього власного практичного досвіду (наприклад: різні способи привітання, вживання різних вітальних формул; промовляння різних компліментів; висловлення подяки чи прохання про допомогу тощо). Алгоритм проведення вправи «Каруселька» такий:

- об'єднання у пари;
- домовляння дітей про ролі (перший і другий; «сонечко» і «хмаринка»; «хмаринка» та «краща»; «ніч» і «день» та ін.);
- розташування пар по колу;
- інструктування педагогом щодо виконання завдання, демонстрування сигналу;
- час на виконання завдання (зазвичай до хвилини залежно від завдання та віку дітей);
- подача сигналу, після якого, наприклад, «сонечка» стоять на місці, а «хмаринки» здійснюють рух по колу вправо чи вліво (як домовилися на етапі інструктажу) для утворення нових пар;
- виконання завдання (зазвичай того самого) і так далі, аж поки знову не утворяться ті пари, що і на початку вправи.

Різноманітність пропонованих завдань для вправи «Каруселька», описаних авторським колективом навчально-методичного посібника «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», та досвід практики їх застосування у взаємодії з дошкільниками дозволяє стверджувати, що ця вправа викликає у дітей інтерес і мотивацію до пропонованої діяльності; створює умови для активної мовленнєвої діяльності та сприяє нала-

годженню комунікації; сприяє формуванню умінь і навичок; забезпечує загальну позитивну атмосферу. Завдяки вибору щоразу іншого завдання вправа завжди є цікавою для дітей.

Висновки. Здійснивши теоретичний аналіз сутності педагогічної взаємодії та видів, структури інтерактивних вправ, можемо підкреслити необхідність і доцільність використання інтерактивних вправ у взаємодії з дошкільниками. Подальшого теоретичного і практичного дослідження потребує класифікація інтерактивних вправ відповідно до доступності й оптимального позитивного впливу на характер взаємодії між дітьми кожної вікової групи закладу дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды. Москва: Педагогика, 1989. 560с. URL: http://elibrary.gnpbu.ru/text/babanskiy_izbrannye-pedagogicheskiye-trudy_1989/ (дата звернення: 09.03.2020).
2. Белухин Д.А. Педагогическая этика: желаемое и действительное. Анализ сущности и содержа-

ния общепринятых понятий педагогической этики. Москва : Московский психолого-социальный институт, 2007. 128 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

4. Гончар Н.П. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 307 с.

5. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навчально-методичний посібник / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с.

6. Енциклопедія сучасної України URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=33901 (дата звернення: 09.03.2020).

7. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2008. 431 с.

8. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. *Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання»*. 2014. № 5–6 (8). 95 с.